

FIGURA E GJERGJ KASTRIOTIT
NË POEMAT E AT BERNARDIN PALAJT

Dr. Karmen Lazri

Departamenti i Gjermanistikës
Fakulteti i Gjuhëve të Huaja, Universiteti i Shkodrës
"Luigj Gurakuqi"
E-mail: karmen.lazri@unishk.edu.al

Dr. Irena Ndreu

Departamenti i Gjuhës Italiane
Fakulteti i Gjuhëve të Huaja, Universiteti i Tiranës
E-mail: irena.ndreu@unitir.edu.al

PËRMBLEDHJE

Në këtë ligjëratë, do sjellim të dhëna nga jehona e figurës së Heroit Kombëtar, Gjergj Kastrioti-Skënderbeu, në dy poema jo aq të njohura të shkrimtarit dhe folkloristit Ât Bernardin Palaj, shkruar më 1937 dhe botuar më 2005, në Vëllimin-1 të veprave të autorit. Nga ky punim mësojmë se dy poemat, janë ndër krijimet më me vlerë të shkrimtarit Palaj (shkruar në shqip e italisht, 81 vjet të shkuara): e para me 306 vargje, kurse e dyta, me 182 vargje monokolonë dhe evokojnë epopenë e luftërave për liri, që ka bërë në shekuj populli ynë, derisa gëzoi lirinë e pavarësinë, fituar me përpjekje të pareshtura dhe me gjakun e tij, më 1912. Poeti i thur ditiramb qytetit heroik të Vlorës, mbarë kombit shqiptar, bijve të Shqipërisë që ngritën atje flamurin, midis rrebesheve të kohës, rrethuar nga lakmitë grabitëse të armiqve të vendit; Atdhetaria, dashuria për komb e gjuhë, për fusha e male, për historinë tonë të lashtë, që është dëshmuar që nga luftërat me Romën, me sllavë e venecian e sidomos me perandorët osmanë, përshkon si një fill i paprerë gjithë jetën e popullit tonë, mbretëria e të cilit, sipas autorit, mban gjallë unitetin dhe shqiptarësinë, me vetitë më të mira, që e dallojnë midis fqinjëve dhe kombeve të tjera në Ballkan e në Europë. Palaj u këndon kohëve mitike: Lekës së Madh dhe Burrit (Pirros), Teutës trimëshë dhe mbretërve ilirë që nuk iu dorëzuan Romës e legjioneve të saj, duke u ngjitur në male, për t'u mbrojtur dhe për të ruajtur ç'kishin më të shenjta: gjuhën, lirinë dhe traditat e bukura arbërore.

Qëllimi ynë, në këtë shkrim, del në pah aq dukshëm, sepse krijimtaria e shkrimtarëve tanë të gjysmës së parë të shekullit të kaluar (edhe përpara), i kanë

sjellë emrin dhe bëmat e Kastriotit, duke i vënë në qendër të frymëzimit të tyre, njëkohësisht për të rritur krenarinë kombëtare, për t'i nxitur bashkëkombësit drejt udhës së bashkimit dhe përparimit, si kombet e tjera. Metoda e përdorur nga autoret e kumtesës, është krahasimi i emrit dhe veprës së pavdekshme të Heroit Kombëtar me figura të shquara të historisë shqiptare, para dhe pas tij, deri kur u krijuan këto dy poema.

Fjalët çelës: flamur, Gjergj Kastrioti, ngjaje jetike, historike, folklor, traditë, etj.

ABSTRACT

In this lecture, we will bring data from the echo of the figure of the National Hero, Gjergj Kastrioti-Skënderbeu, in two not so well-known poems of the writer and folklorist Ât Bernardin Palaj, written in 1937 and published in 2005, in Volume-1 of the works of the author. From this paper we learn that the two poems are among the most valuable creations of the writer Palaj (written in Albanian and Italian, 81 years ago): the first with 306 verses, while the second, with 182 monocolon verses and evoke the epic of the wars for freedom, which our people have done for centuries, until they enjoyed freedom and independence, won with tireless efforts and with their blood, in 1912. The poet salutes the heroic city of Vlora, the entire Albanian nation, the sons of Albania who raised the flag there , among the torrents of time, surrounded by the rapacious greed of the country's enemies; The patriotism, the love for nation and language, for fields and mountains, for our ancient history, which has been witnessed since the wars with Rome, with Slavs and Venetians and especially with the Ottoman emperors, runs like an unbroken thread throughout the life of our people. whose kingdom, according to the author, keeps unity and Albanianess alive, with the best qualities that distinguish it from its neighbors and other nations in the Balkans and Europe. Palaj sings of the mythical times: Leka the Great and the Man (Pyrros), the brave Teuta and the Illyrian kings who did not surrender to Rome and her legions, climbing the mountains, to protect and preserve what they had most sacred: language, freedom and beautiful arboreal traditions.

Our purpose, in this writing, stands out so clearly, because the creativity of our writers of the first half of the last century (even before), have brought the name and deeds of Kastriot, putting them at the center of their inspiration, at the same time to increase national pride, to encourage fellow nationals towards the path of unification and progress, like other nations. The method used by the authors of the statement is to compare the name and the immortal work of the National Hero with prominent figures of Albanian history, before and after him, until these two poems were created.

Keywords: flag, Gjergj Kastrioti, vital, historical, folklore, tradition, etc.

Hyrje

Bernardin Palaj

(1894-1947)

Palaj ka qenë klerik dhe studiues e mbledhës i epikës legjendare. Lindi në Shkodër, në një familje prej Shllakut të Dukagjinit. Mori mësim në shkollën e fetërve françeskanë dhe në seminarin e tyre në Shkodër. Vijoi studimet në Austri, ku kreu liceun në Salsburg, kurse studimet e larta për filozofi e teologji në Insbruk.¹ Për t'u njohur më thellë me trashëgiminë letrare të B. Palajt, duhet vështruar zë për zë botimi i françeskanëve shqiptarë, në përmbledhjen "Vepra", Vëllimi I, Botimi II – Nën kujdesin e studiuses së njohur Angela Cirrincione.² Pjesa më e madhe e krijimeve të Palajt vjen në shqip e italisht. Prej tij trashëgojmë një fragment të titulluar "Prej burgut të jetës", me 245 vargje; fragmentin e gjatë me 1530 vargje "Valët e një shpirtit" – vepër e pabotuar me të njëjtin titull, një tregim historik në 8-rrokësh; "Moskë – Alkazar", me 890 vargje; "Vorreve të Flamurit", me 305 vargje; "Kuç e Zi", me 180 vargje; novelen ilire në vjershë "Ndërmjet të Shën Gjergjave", me 1180 vargje; oden heroike "Kah nata e vetme", me 1180 vargje. Në shtojcë (Appendice) mbyll vëllimin poezia meditative me titull "E Diellja e Larit n' Aventin", me rreth 150 vargje.³ Shtojmë se për këtë shkrimtar

1. ASHSH, *Fjalor Enciklopedik Shqiptar-3*, Tiranë 2009. (Autori i zërit të Palajt, poeti Ndoc Papeleka, vijon më gjatë për personalitetin e këtij folkloristi: "Më 1918, Palaj u shugurua meshtar; u burgos në vitin 1924, sepse kundërshtonte rikthimin e Zogut në Shqipëri. Palaj iu kushtua mbledhjes së epikës legjendare nga vitet 1919-1934, të cilën e kurorëzoi me botimin e vëllimit "**Kangë kreshnikësh dhe legjenda**" (1937) të serisë së njohur *Visaret e Kombit*. Shkroi: "**Doke e kanu në Dukagjin**"(1942), "**Mite, besime e legjenda**"(1943), "**Kanuni i maleve**"(1944). Palaj hartoi edhe poezi. Në vitin 1944 u kthye me shërbim në malësi, ku u arrestua më 1946 dhe ndërroi jetë në burg. Në vitin 2005 u botuan në Shkodër: "**Vepra**" vëll.I, ku janë përmbledhur krijimet e tij poetike: "**Prej burgut të jetës**" (1933), "**Kuç e Zi**" (1937), "**Ndërmjet Shëngjergjave**" (1938), etj.

2. Biblioteka Françeskane "At Gjergj Fishta"- Kolana e shkrimtarëve françeskanë, At Bernardin Palaj, *Vepra, Vëllimi I, Botim II – Nën kujdesin e Angela Cirrincione-s*, Botime Françeskane, Shkodër, 2005.

3. L'**Aventino** è uno dei sette colli su cui viene fondata **Roma**, il più a sud. Si tratta di una collina di forma più o meno **trapezoidale**, dalle pendici ripide, che arriva a sfiorare il **Tevere**. Tra i sette colli era quello più isolato e di accesso più difficile. Verso est, tramite una sella, è collegato a un altro piccolo colle, chiamato "**Piccolo Aventino**". La sua altezza massima è di 43 m.

françeskan, është hartuar një monografi. Ndër të tjera, shkruhet për Palajn nga poeti Alfred Çapaliku,⁴ një karakterizim brenda një distiku:

*“Palaj mori në popull diçka
Pastaj i ktheu atij gjithçka.”* (f.3)

Mësojmë gjithashtu, që frënçeskani B.Palaj, përveçse folklorist e poet, ka qenë edhe muzikant, muzikolog dhe etnograf.

Personaliteti i autorit

Kreth personalitetit të këtij shkrimtari do të na mjaftonin disa sekuenca vlerësimi, nga përkthyesi i veprës së tij prej italishtes dhe atij që bëri Biografinë në Hymje (f. I) Willy Kamsi: *“Si Fishta edhe Palaj meritonte që qyshse ishte gjallë të gëzonte kunorën e vet prej lári.”* Vetë Palaj pat deklaruar kredon e vet atdhetare, duke u shprehur: *“Do të tërhiqem në një famulli të maleve të mija të dashuna dhe aty ku mbahen gjallë fryma e Shpirti arbnuer, në kontakt me popullin e thjeshtë, do të vijoj punën e nisun tash sa e sa vjetë, tue e gjurmue në historin, në folklore e sidomos në Kanunin. Do të përplotsoj e do të sistemoj rapsodit, qi unë i kam mbledhë me kujdes tash sa kohë.”*⁵ Mbi të gjitha Palaj është poet, sipas shkollës klasike, me frymë të ngrohtë romantike...por edhe në prozë, si në poezi, dallohet se si kultura e tij e gjanë klasike e modern në talentin e tij të rrallë poetik e muzikor ta ketë ngritë stilin e tij në shtresat ma të nalta të artit... *“Njohja e mirë e latinishtes dhe e gjermanishtes bane që fjalinë ta ndërtonte me pështjellje të gjana në trajtë përdredhoreje, të ndërtueme mire harmonishëm, që përfaqësojshin një risi në stilin shqiptar. Ndër palët e kësaj sintakse, të mbërthyeme fort e plot drejtpeshim në frymëmarrjen e gjanë të shtrimjes së saj të lakueme në dredha të guximshme, ai shkapërderdhte xhevahiret e fjalorit të thjeshtë e të gjallë të Dukagjinit, trevës malore prej së cilës vinte.”*⁶ Rapsoditë e alpeve shqiptare të mbledhuna prej Palajt te *Visaret e Kombit* vijnë prej zemrës së Dukagjinit, aty ku rapsodët që i këndojnë, në motërzimet ma të bukura të këtij qerthulli që gjinden ndër shqiptarë, nuk dijnë kurrnji fjalë slave, nuk dijnë zanafillen historike të Mujit dhe e shndërrojnë skajin turk të përdorun në Bosnjë....Palaj qe terhjekë sidomos prej historisë së popullit të vet e prej folklorit të maleve. Në ta dallonte gjallëninë e fisit,

4. Çapaliku, Alfred. Bernardin Palaj - **Jeta dhe veprat** (Monografi), Shtypshkronja “Shkodra”, Shkodër, 1999.

5. Palaj, Ât Bernardin. **Vepra**, Vëllimi I, Botimi II, Botime Françeskane, Shkodër, 2005, f. II.

6. Po ai, po aty, f. XII.

vijueshmëninë e races ilirike, forcën e kombit. Prandej me entuziazmin e një shkencatari plot gjakim, i kushtoi pesëmbëdhjetë vjet mbledhjes së kangëve shqiptare, tue jetue me popullin e tue përballue ravajë e të hjekuna jo fort të lehta. Por caku i tij ishte një: me u zbulue Shqiptarëve *Visaret e Kombit* me bukurinë e pastër e të mrekullueshme të rapsodive deri n'atë kohë të padijtuna ose të mbajtuna si të pavlerë.

Për poezinë e B.Palajt, duhen vënë në dukje disa karakteristika: së pari, poetika e tij është e gjitha aq klasike dhe si e tillë, s'ka aq shumë hapësirë për frazeologji, për lokucione, fjalë të urta, endiada e aforizma. Shkruhet se ai, mbi të gjitha asht poet original, i fortë në gjasim të stilit të Carducci-t. *E dyta*, shumica e krijimeve të tij janë me një metrikë tepër korrekte, midis të cilëve është mjaft e vështirë përfshirja e njësave frazeologjike dhe atyre paremiologjike....Aty-këtu përgjatë vargjeve, Palaj provon me sukses të përfshijë disa sentenca a thënie të plota nga Bibla, me fjalët e Mesisë, siç gjejmë në f.36, shtrirjen përgjatë tercinës të thënies më poshtë:

“Shî at ligjë, qi për themel ç’do shoqni ká,
E cilla urdhnon: “Per në daç keq mos me ngelë,
“O njeri mos ban shka ty s’don kush me ta bâ!”

...Natyrisht, ndihmesën më të madhe për ruajtjen e visarit kombëtar: pasurinë e gjuhës popullore, B. Palaj me sivëllain e tij Donat Kurti, do ta japin në gjurmimin, mbledhjen e regjistrimin e Eposit të Veriut, Ciklit të Kreshnikëve.

Pa dyshim që kur bëhet fjalë për autorë si B. Palaj, nuk mund të kërkohet një vend në rrymat a grupet letrare që kanë përshkruar letërsinë shqiptare, nga fillimet e saj deri më sot. Kjo vlen edhe për mjaft shkrimtarë të tjerë, që kaluan në harresë për arsye që dihen dhe nuk do të ndalemi në këtë kumt tonin. Pjesa më e madhe e krijimtarisë së këtij poeti e studiuesi folklorist u prodhua përgjatë asaj periudhe që është quajtur Letërsia e Pavarësisë, një kohë kur arti ynë i fjalës njohu pena aq të fuqishme: nga Gjergj Fishta e Ali Asllani, nga E. Haxhiademi dhe Ndre Mjeda, Ernest Koliqi e Migjeni, etj. Përgjithësisht, duhet shënuar se edhe në këtë kohë ka pasur përfaqësues të romantizmit, që ishte rryma kryesore e letërsisë shqiptare gjatë Rilindjes Kombëtare, ose janë shkruar vepra romantike. Njëri prej tyre është At B. Palaj, për të cilin kemi bërë objekt vështrimi gjuhësor dy poema të tij “*Vorreve të Flamurit*” dhe epopenë “*Kuq e Zi*”. Për temën që kemi vënë në fillim, themi se frymëzimi nga figura e Heroit Kombëtar, Gjergj Kastrioti,

përshkon si fill i vetëm të dy krijimet në vargje të këtij autori. Studiuesit tanë të njohur vënë në dukje se *poezia jonë patriotike në përgjithësi është mbështetur më shumë mbi emrin e Skënderbeut, sesa mbi çdo emër tjetër apo ngjarje të rëndësishme,...i këndojnë shëmbëlltyrës së Skënderbeut, duke i kënduar pavarësisë, lirisë, dinjitetit dhe krenarisë kombëtare*, shkruan prof. Rexhep Qosja.⁷ Kështu, që në vargjet e fillimit të poemës së parë, del emri i Heroit tonë Kombëtar, që kishte qenë motivi kryesor i luftës për pavarësi kundër perandorisë osmane, edhe me rastin e Ditës së Flamurit, 28 Nëntor 1937, kur u botua kjo poemë:

“Qe pra, ja mrritme sot edhe ksajë ditë,
Diellin mbi Flamur t’lirë me e pa tuj shndritë
Porsi n’Deçiç e n’Vlonë;
Ku krezhnikët t’anë e bane me valëvitë
Neper flakë topash mbi tokë t’Skanderbeut...”

E zanin ia dhamë dheut,
Mal e fushë per mbas Vlonet tuj brohoritë
“T’vedit sot jem!Rnoftë pamvarsija jonë!”
Njizet e tetë Nanduer!
Ma e lumja ditë, shejmire e me oguer.”

Në tre plane na vjen figura e Luanit të Krujës, quajtur poetikisht nga autori:

G j e r g j - S k a n d e r b e g - K a s t r i o t

a). Si vazhdues i bëmave heroike e legjendare të mbretit të Epirit, Pirros (Burrit), Konstandinit të Madh që paskësh folur shqip, Lekës së Madh (Aleksandrit), me origjinë ilire, Teutës krenare dhe mbretërve të panështruar të Ilirisë së lashtë; *fisit të lashtë pellazg - iliro – trak*, kohë së cilës në epopenë e Flamurit, i këndohet:

“Shqyp t’u fal Pelazgu i motit Po n’ket gjuhë Shqyptari i sotit,
Tuej thur kodrat me germadhe; Si n’Dodonë ty sot t’kndon valle...”

b). Si Zot i Motit të Madh për gjithë shqiptarët: periudha e lavdisë së Gjergjit, me bashkëluftëtarë si Lekë Dukagjini, Mojs Golemi:

7. Qosja, Rexhep. **Panteoni i rralluar- Studime, kritika dhe ese**, Shtëpia Botuese “Naim Frashëri”, Tiranë, 1988, f.

*“Kualt prej Rromet turku i solli, Por s’u thye Gjergj Kastrijota
Ra Stamolla u thye n’Varnë bota, Der që deka e rrxoi n’vorr.”*

c). Lavdia e Tij ka frymëzuar një popull drejt lirisë, që u arrit më 28 Nëntor 1912, kohë festive që thërret për të formuar shqiptarët, prandaj dhe poemat e Palajt kanë mjaft emra luftëtarësh dhe njerëzish me vizion, si:

*“Po, edhe t’deknit n’vorre u gzuene Pse ajo Vlona e Smajl Qemalit
Per ket ditë, qi i erdh Shqypnis; Gzoi shka kje, edhe gurt e malit,
Bjeshkë e n’bjeshkë Malcit ushtuene Lumnoi mik – mjeroi anmik.”
Prej kushtrimit t’ditës s’liris; (Kuç e zi, f. 180)*

Ky vështrim për figurën dhe lavdinë e Skënderbeut në letërsinë shqipe, në krijimtarinë e Palajt, natyrisht nuk mund të bëhet i njëjtë edhe për autorë të tjerë bashkëkohës të tij, megjithëse u krijuan edhe vepra që emrin e Heroit e kanë edhe në titull, si Haki Stërmilli, që botoi romanin “Kalorësi i Skënderbeut”, apo Koliqi me poemën italisht e shqip “Kangjellat e Rilindjes”. Studiuesi i kësaj periudhe të letërsisë shqiptare, Ali Xhiku ka vënë re se *romantizmi ynë, edhe pse nuk e pasqyroi deri në fund drejt epokën e Skënderbeut, krijonte tek lexuesit përshtypje të gjalla mbi madhësitinë e saj, mbi vitalitetin e shqiptarit, mbi karakterin e tij, që dallohej, në radhë të parë nga dashuria për lirinë e atdheut.*⁸

Është një meritë dhe aftësi e autorit që brenda vargjeve të këtyre krijimeve poetike ka përshkruar edhe parahistorinë e një populli, periudha që mund t’i emërtojmë edhe si më poshtë:

Kohët mitike legjendare:

Zanat arbnore, Shtojzovalle, Pelazg, fis pellazg iliro-trak, Butrinti, Dodona, Shkodra, Kaçaniku, Vlona, Fushë-Kosova, Dardhane e Kostantinit, Perandori ilir Dioklecjani, Leka, Burri, Teuta, Muji, Gjin Bue Shpata,

Nga Epika mitike greke: Troja, Pellazgët, Thrakët, Andromaka, Hektori, Salona,
Historia e shqiptarëve ka qenë luftë qëndrese, gjatë së cilës lavdia u takon ilirëve në luftën me Romën krenare, periudhë që autori e vesh aq bukur gjuhësisht, sa na duket se shohim betejat e përgjakta, ku nuk mungojnë as disa shfaqje mjeshtërie poetike, siç është dukuria

8. Xhiku, Ali. Romantizmi arbëresh, Shtëpia Botuese “Naim Frashëri”, Tiranë, 1980, f. 158.

l'enjambement (tejkalim), kur kuptimi leksikor i vargut duhet të kapërcejë në vargun vijues, si:

“Po, ata Ilirë, qi n’prânga arit
Rroma n’Shkodër t’i pat lidhë,
Rrethue ballin n’ keza larit,
Bâne botën kta me u dridhë,
 Mun preje frontit t’Rromës krenare
 Tuj vû ligje e tuj pre pare,
 Tokët e Rromës tu’i dâ nder miq.” (f. 184)

Ose:

“Zjarm muer toka at herë Shqyptare, Zjarmin marë ja dham’Ballkanit;
N’Sul t’janinës e n’Urë Tamare, Terbue Shkjau, nett e zijanit
 Plasi puska per gjith vend; (f.186) Bâni m’Turk, por n’Vlonë u ndal.”

Kohë e Kastriotit.

Flamur i Kastriotit, Ushtari i Krishtit, Mois Golemi, Lekë Dukagjini, burrat si motit, Ded Gjo’Luli, Mehmet Shpendi, Zef Harapi, Llesh Nikë Daka, zani i Skenderbeut,

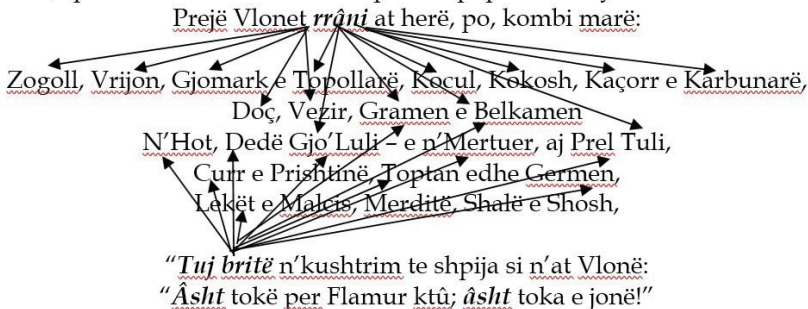
Kohë e pavarësisë:

S. Qemali, Gurakuqi, Mexsi Plak, Isa Boletini, Tomsoni trim, Çerçiz Topulli,

Vendosmëria shqiptare:

“Se pa u shue krejt Berlin e Vjenë e Rromë, //
 S’e lëshojmë ket Flamur, n’kjoshi gjallë si kombë.”(f. 170)
 Kuer një Hasan Riza,
 Turk, por krezhnik – pleqni e kishte bâ
 Me një Serreq e Fishtë, mun n’ “Tarabosh”
 Flam’rin e Skanderbeut
 Me e ngulë atje e n’ “Kala”! (f. 172)

Ndërton poeti një strukturë sintaksore polindromi, që krijohet mes foljeve: “rrâni dhe dy foljeve “tuj britë” dhe “asht”, duke përfshirë në mes emra familjesh të shquara, apo emra vendesh ku nënkuptohen popullsitë e tyre shumë luftëtarë:

Pranë të gjitha këtyre pasazheve vjen e përsëritet emri i Skënderbeut, njëherësh me Gjergj dhe Kastriot, por edhe në struktura sintagmash, si: *hija e Skenderbeut, toka e Skenderbeut, zani i Kastriotit, Gjergj Kastrijota, eshtnat e Skanderbeut, rreftja e Zotit – Gjergj Kastriotit, tokë e Kastriotit, Flamuri i Gjergjit, nana e Skanderbeut, etj.*

Përballë historisë sonë, vëren poeti, kemi pasur jo vetëm fqinjët grabitës të tokave tona, por edhe tradhtinë – përfaqësuar këtu, në kohët më kritike të ekzistencës së popullit shqiptar – me emrin e Esat pashë Toptanit, përherë në përballje me qëndresën e pareshtur të bijve më të mirë të shqipes. Palaj ka arritur të tregojë se tradhtia peshon aq rëndë sa dhe sulmet me bajonetë dhe armë zjarri :

“Por, a ka burrë, qi i thotë Shqyptarë sot vedit
E e ngulë ket Flamur n’Vlonë, n’at skele detit,
Nder bajoneta t’Grekut e t’Serbianit...?”
Per ndryshej, ju coptuen Shkjet e Ballkanit!” (f. 168)

U pî Junani, Serbi e Mali i Zi
...nji Esad...gjakbâs sa trathtar...
Shpirti i ktij nieri, qi u end n’per Shqypni,
Porsi aj Judi n’at Jallin e tij!
Ky, qi guxoi me hjeksue kombe e mret
E nji Shkjaut me ja shitë kombsin e vet...! (f. 172)
“Shkjaut – dyndë Uralesh...” (f.184)

Në një plan tjetër vështrimi, veç figurave legjendare e historike, mitike e përrallore, poemat që kemi sjellë për të ndriçuar figurën e Heroit tonë Kombëtar, (pa u shmangur këtu në figuracionin letrar), të bie në sy e të rrëmben veshja gjuhësore, që nga leksiku – me poetizimin e fjalës, fjalëformimi, bashkimet në sintagma dhe fjalitë e frazat poetike, që dallohen me ndërtimet e kërkuara nga vargu me ligjësitë e veta, që këtu vijnë të lira, pa masa metrike, por me rendin dhe theksat e qëlluar, **si:** *dielli mbi flamur, neper flakë topash, i dha zanin dheut, , ditë shejemirë, ditë me oguer, tuj peshue me arrsyë, kohë e kangove, kohë e rângove (punëve), krip i bardhë, kokërr rrëfeje, zëmra m’mer valë, shtyhem nder fjalë, zëmra ndrÿ, zëmra vorr, vatra vorr – rrethue me shkje, folsha nder Rmâj, la me gjak e lot (toka), ma t’keqin pleh Azije, zojë e detit; me endiada: t’bajë me u endë, bane me valvitë, bân me nxê, u tranden malet, kerclluen dhâmët, t’u fik zemra; bashkime me rend të përmbysur: n’ma t’vshitirat kohë, ma e lumja ditë; ma t’flligjten lojë, n’ma t’vshitiren ditë, i Madhi Turk, ma t’paren herë, fatamire Shkodra, ma e lumja shoqe, ma t’ngushten ditë, n’mâ t’bukuren pranverë, e ngrata Shqipni, fatbardha moj rini; tokë me orë (me fat), n’per flakë topash, alemi e polemi, etj.*

Përfundime:

Pas kësaj paraqitjeje, ne mund të radhisim disa konkluzione të temës sonë, lidhur me pasqyrimin e figurës së Heroit Kombëtar, Gjergj Kastrioti, Skënderbeu, në dy poema të shkrimtarit Bernardin Palaj; *së pari*, duke treguar se Biri i Madh i Krujës, ka lindur në një truall lavdie, ashtu siç e sjell autori në vargjet kushtuar Pelazgëve mitikë:

<i>“Marë Europa djerre e shtoje</i>	<i>Tuj quejtë, s’parit, tokë e dete,</i>
<i>Qysh prej lindjet e n’prendim,</i>	<i>Tuj ngrehë kodrave gjytete,</i>
<i>Kuer Pelasgu prej Fushës Troje</i>	<i>Vetë zot shprijet n’Eurpöë t’vet.”</i>
<i>Shkepte Thrakt e Ilirët mallim,</i>	(f. 182)

E dyta, theksojmë se autori është njohës aq i mirë i historisë shqiptare, sa ia arrin ta sjellë atë në vargje, me një veshje gjuhësore dhe figurative mjaft të qëlluar.

Së treti, duke ravijëzuar këtë histori qëndrese të popullit tonë, poeti ia del të mos shkëputet asnjëherë nga jehona a zëri i Gjergj Kastriotit, lavdia e të cilit i ka çuar shqiptarët drejt lirisë dhe pavarësisë kombëtare.

Së katërti, në dy poemat vihet në dukje se nuk ka qenë vetëm kërkimi i lirisë që e ka ruajtur dhe mbajtur shqiptarizmin, por edhe tregues të tjerë historikë dhe etnografikë, ku vendin e parë e ka zënë gjuha shqipe.

E pesta: në këto pak përfundime, nuk mund të lëmë jashtë edhe leksikun e pastër, shprehjet e goditura dhe stilemat poetike që e dallojnë midis tjerësh stilin e shkrimtarit Bernardin Palaj.

BIBLIOGRAFI

ASHSH, **Fjalor Enciklopedik Shqiptar-3**, Tiranë 2009.

Çapaliku, Alfred. **Bernardin Palaj - Jeta dhe veprat** (Monografi), Shtypshkronja “Shkodra”, Shkodër, 1999.

Palaj, Ât Bernardin. **Vepra, Vëllimi I**, Botimi II, Botime Françeskane, Shkodër, 2005, f. II.

Qosja, Rexhep. **Panteoni i rralluar- Studime, kritika dhe ese**, Shtëpia Botuese “Naim Frashëri”, Tiranë, 1988.

Xhiku, Ali. **Romantizmi arbëresh**, Shtëpia Botuese “Naim Frashëri”, Tiranë, 1980.